

Dosar 22 : civilizația satului românesc
 sociologul H. H. Stahl semnează
 în pag. 10 eseul „Omul și pogonul”

**DIN
SUMAR:**

La sate nu vor mai fi țărani —
 interviu cu folcloristul și antropologul
 Mihai Pop în paginile 12-13

**PUBLICAȚIE SĂPTĂMINALĂ EDITATĂ DE
GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL**

După ce au fost amăgiți cu manevra preelectorală a reformei agrare legate de numele lui Petru Groza, țărani s-au dezmeticit repede (dar niciodată pe deplin) atunci când partidul comunist, beneficiind de condițiile oferite de ocupația sovietică, a pus mina pe putere. Represiunea comunistă s-a generalizat după proclamarea Republicii Populare Române, iar împotriva țărănimii s-a dus o luptă tenace și, aș îndrăzni să spun, incununată de succes. Numeric, în patruzeci de ani, țărăimea a suferit o masivă descreștere, însoțită de o severă alterare calitativă, concretizată printr-un dublu proces: de îmbătrânire și de feminizare a forței de muncă din agricultură. Industrializarea n-a fost doar o operațiune economică, ci, prin implicațiile sale, prilejul (și factorul principal) al unei majore mutații sociale, prin transformarea practic peste noapte a unor mase țărănești „depeizate” în mai mult sau mai puțin compacte detașamente muncitorești; colectivizarea (evident, forțată) și industrializarea (evident, excesivă) au modificat fundamental profilul social, ca și cel moral, al României.

Țăranii s-au făcut muncitori pentru că mizeria de la țară se deosebea de cea de la oraș prin faptul că prima era fără nici o speranță. Nu de muncă a fugit țăranul, când s-a făcut muncitor la oraș, ci de lipsa de perspective a satului; în definitiv, altă muncă țăranului, cit și cea a muncitorului sînt munci grele și foarte grele (de cele mai multe ori, nu există nici o diferență între mizeria crăpata de muncă ale țăranului și cele ale muncitorului). Venitul sigur, chiar dacă redus, a fost o atracție irezistibilă pentru țăranul condamnat, în calitate de clasă socială, la moarte.

Legat de sat printr-o relație devenită tot mai superficială cu trecerea anilor, noul muncitor a rămas la oraș; dacă propaganda oficială pomenea adesea despre sistematizarea și urbanizarea localităților rurale, ea se făcea că nu observă colosalul fenomen, poate mai puternic, al neo-ruralizării orașelor, atât la nivel populațional, cit și la cel al condițiilor mijlocite de viață.

Fajă de sat, orașul mai apărea și ca un fel de tărîm al libertății; într-adevăr, „harnica noastră țărănească cooperatistă”, în măsura în care mai muncea în agricultură, presta o activitate zilnică de la răsăritul și pînă la apusul soarelui, fără să țină seama de sărbătorile legale sau de repausul săptămînal, avînd permanent în minte sancțiunile naturii, care, alături de cele ale unei nedrepte legislații economice, puneau în pericol soarta recoltei. Pentru țăran, muncitorul era o persoană care lucrează doar opt ore pe zi (din greu, desigur), dar care apoi poate face ceea ce dorește; această iluzie trebuia să fi exercitat o puternică presiune asupra tineretului sătesc, obligîndu-l să se hotărască pentru proletarizare. Alte ispite: relativa siguranță a venitului, pensionarea, dobîndirea unui statut socio-profesional superior etc. vor fi contribuit și ele la succesul întregii operațiuni. Odată prefăcut în muncitor, țăranul ajuns la oraș și supus rigurilor muncii industriale, în clipele sale de reverie, va fi învidiat relativă lipsă de grabă și de control ce caracterizează munca în agricultură; trestii din visul său paselist la realitatea vieții de fiecare zi, muncitorul va continua să rămînă la oraș (cel puțin pînă la pensionare) și să se inghesuie, disciplinat, în mijloacele de transport în comun care-l duc, de bine — de rău, la uzină.

Dincolo de iluziile curente, cred că țăranul și-a asumat riscul de a veni la oraș și dintr-o explicabilă responsabilitate familială; viața la sat nemaiprezîntînd nici o perspectivă reală de împlinire socială sau și profesională, s-a venit la oraș așa cum alții au plecat în străinătate, știînd prea bine că ei înșiși vor fi sacrificați. Dar au ales această jertfă pentru copiii lor. În străinătate, abia copiii emigranților aveau șansa integrării în lumea Occidentului; la fel, țăranul venit la oraș, de cele mai multe ori, nu putea nădărdi decît să ajungă muncitor, în schimb copiii săi puteau spera să intre pe o traiectorie favorizantă pentru afirmarea personalității lor și, deci, ocuparea unei poziții superioare în cadrul societății.

În condițiile în care industrializarea s-a făcut în

ÎNCOTRO

România în bună parte într-un mod aberant, se poate prevedea pentru viitorul apropiat o importantă restructurare la nivelul întregii economii, ceea ce în plan social nu poate fi însoțit decît de eliberarea forțată a unui mare număr de actuali muncitori, îndeosebi dintre aceia a căror calificare și specializare este aproape neînsemnată (muncitorii necalificați pot fi incluși aici); spre a evita povara economică și politică a unei mase de șomeri, lux pe care România nu și-l poate permite, se va pune în curînd problema reorientării profesionale a unor grupe semnificative ale populației active, iar această reorientare nu este posibilă decît fie spre agricultură, fie spre sfera serviciilor. Ultima variantă implică o mai complicată abordare, pentru că în servicii este nevoie de lucrători avînd o calificare specială, precum și calități, îndemînări etc. destul de pretențioase. Cit privește prima variantă, a cărei deviză ar putea fi „Înapoi la sat!”, ea presupune, întii de toate, o nouă reformă agrară, radicală: pămîntul actualelor cooperative agricole de producție să fie împărțit țăranilor, precum și celor care sînt dispuși să (re-)devină țărani. Reorientarea spre agricultură a actualilor muncitori dintr-o serie de uzine falimentare, care ar însemna și întinerirea (precum și masculinizarea) forței de muncă, este însă un fenomen de mutație socială. Țărănimii, ca și clasei muncitoare, se pare că i se pregătește, încă o dată, rolul de obiect al unei acțiuni istorice de anvergură; dar dacă muncitorii își pot forma organisme de auto-apărare (sindicate etc, înainte de toate), țărăimea — cea de astăzi și cea viitoare — se prezintă practic dezarmată în realitatea românească post-revoluționară.

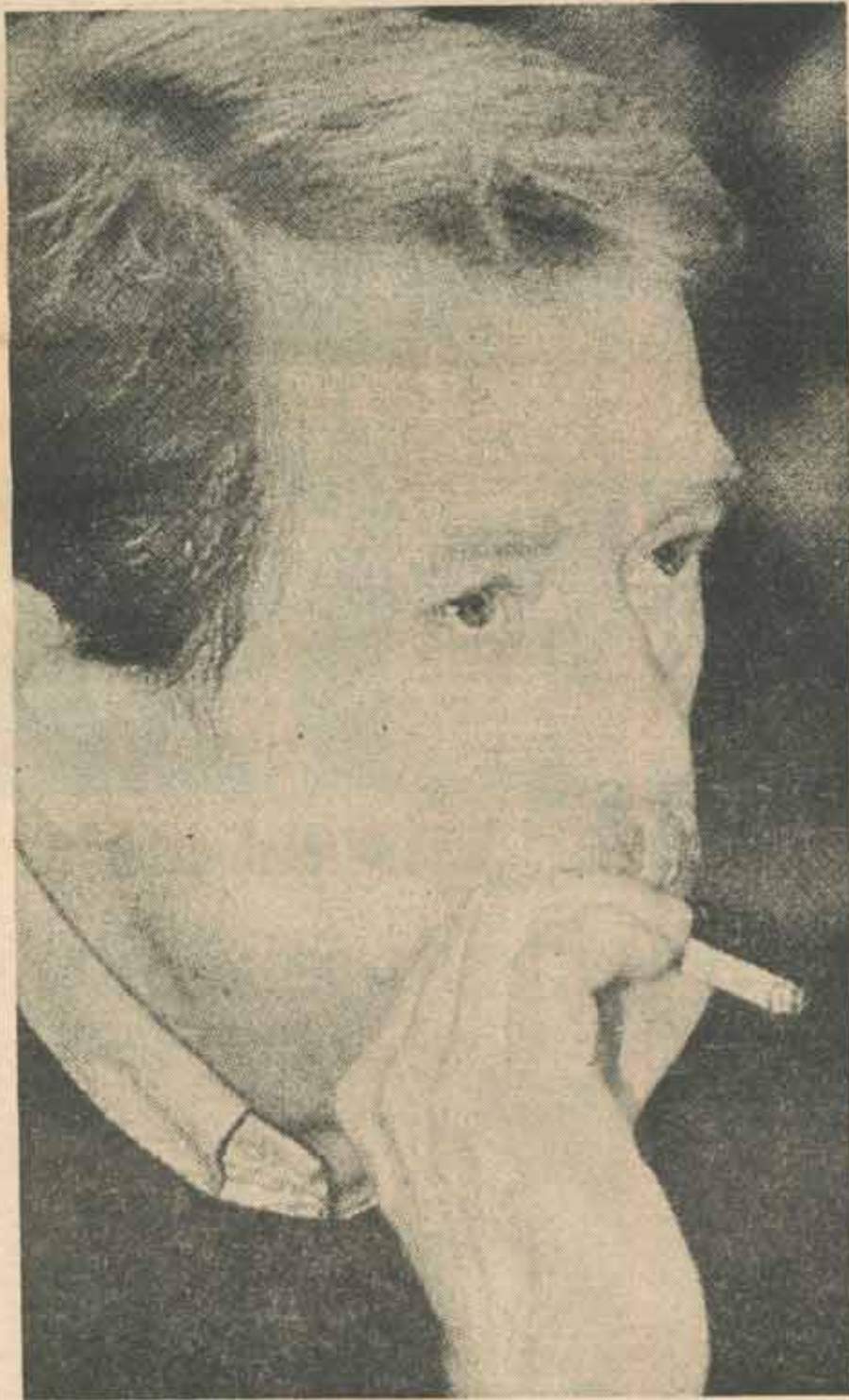
DAN OPRESCU

puterea celor fără putere

VACLAV
HAVEL

(Urmare din numarul trecut)

Așa cum am mai spus, „disidenții” tind să fie sceptici față de o gândire politică bazată pe convingerea că schimbări sociale profunde pot fi realizate doar prin determinarea unor modificări în sistem sau guvern indiferent de metodele folosite) și față de credința că atari schimbări — pentru că sînt considerate „fundamentale” — justifică sacrificarea unor lucruri „mai puțin fundamentale”, adică viețile umane. Respectul față de concepțiile teoretice atrăna aici mai greu decît respectul pentru viața umană. Și tocmai o astfel de atitudine amenință să aservească din nou omul.

Așa cum am încercat să arăt, „mişcările disidente” împărtășesc punctul de vedere contrar. Ele consideră schimbarea sistemului ca fiind ceva superficial, secundar, ceva ce în sine nu poate garanta nimic. Astfel, o atitudine care întoarce spatele viziunilor politice abstracte ale viitorului pentru a se ocupa de fințele umane concrete și de căile de a le apăra eficient într-un aici și acum, este în mod natural însoțită de o antipatie sporită față de orice formă de violență săvîrșită în numele unui „viitor mai bun” și de profunda convingere că un viitor cucerit prin violență riscă să fie mai rău decît ceea ce există acum; cu alte cuvinte, viitorul va fi în mod fatal stigmatizat de

chiar mijloacele utilizate pentru a-l cuceri. În același timp, această atitudine nu trebuie confundată cu un conservatorism politic sau o moderație politică. „Mișcările disidente” nu resping ideea de răsturnare politică violentă pentru că ea pare prea radicală, ci pentru că le apare ca fiind insuficient de radicală. Pentru ele problema se află la o adîncime mult prea mare pentru a putea fi soluționată prin simple schimbări de sistem, fie ele guvernamentale sau tehnologice. Unii oameni, fideli doctrinelor marxiste clasice ale secolului al XIX-lea, înțeleg sistemul nostru ca pe o hegemonie a unei clase exploatare asupra unei „exploatate” și, pornind de la postulatul că exploatarea nu-și cedază niciodată puterea de bună voie, văd unica soluție într-o revoluție care i-ar izgoni. Bineînțeles, ei privesc activitățile de genul luptei pentru apărarea drepturilor omului ca fiind exasperant de legaliste. Suroză, oportuniste și în ultimă instanță eronate, pentru că ele pornesc de la presupuziția îndoielnică a posibilității de a negocia cu bună credință cu exploatarea pe bazele oferite de o falsă legalitate. Problema este că ei sînt incapabili să găsească pe cineva suficient de hotărît pentru a înfăptui această revoluție, cu rezultatul că devin amari, sceptici, pasivi și pînă la urmă apatici — sfîrșesc, cu alte cuvinte, exact acolo unde vrea să-i aducă sistemul. Iată cît de grav te poți rătăci aplicînd mecanic, în circumstanțe post-totalitare, modele ideologice din altă lume și alte timpuri.

Desigur, nu e nevoie să fii partizanul revoluției violente pentru a întreba dacă apelul la legalitate are vreun sens atunci cînd legile, — și cu precădere cele generale, care furnizează drepturile omului — nu sînt decît o fațadă, un aspect al lumii aparentelor, un simplu joc în spatele căruia se ascunde manipularea totală. „Ei pot ratifica orice, pentru că vor continua oricum să facă ce vor” — iată o părere cu care ne întîlnim frecvent. Nu e oare adevărat că a te comporta ca și cum le-ai lua angajamentele în serios, a apela la legi deosebite care orice copil știe că sînt respectate doar atîta vreme cît guvernul o doare, e pînă la urmă un fel de ipocrizie, un obstrucționism à la Svejk și în fond doar un alt mod de a juca jocul, o altă formă de auto-iluzionare?

Această întrebare nu-și poate găsi răspunsul decît dacă analizăm mai înțil aplicatiile mai largi ale felului în care funcționează codul legal în sistemul post-totalitar.

Într-o dictatură clasică, într-o măsură mult mai mare decît într-un sistem post-totalitar, voința conducătorului este executată direct, de o manieră nereglementată. O dictatură nu are motive să-și ascundă fundațiile, să mascheze funcționarea reală a puterii, ea nu are nevoie, decît, să se împovăreze prea mult cu un cod legal. Sistemul post-totalitar este, pe de altă parte, profund obsedat de nevoia de a supune totul unei ordini unice: viața într-un astfel de sistem e în întregime învaluită de o densă textură de reglementări, proclamații, directive, ordine și reguli. (Nu se vorbește fără motive de un sistem birocratic.) O amplă porțiune a acestor norme funcționează ca instrumente directe ale complexelor manipulări ale victii specifice sistemului post-totalitar. Indivizii nu reprezintă mult mai mult decît angrenaje într-un enorm mecanism și semnificația lor e limitată la funcția lor în acest mecanism. Munca lor, cadrul domestic, mișcările, expresiile sociale și culturale, totul, pe scurt, trebuie strîns laolaltă cît de ferm cu puțință, prodeterminat, reglementat și controlat. Orice abatere de la cursul prescribit al vieții e tratată cu o eroare, o încălcare și anarhie. De la bucătarul unui restaurant care nu poate găti ceva special pentru clienții săi fără ca aparatul birocratic să aprobe acest lucru, la cîntăreala care nu poate interpreta un cîntec la un concert fără incuviințarea birocratului, toată lumea, și în toate aspectele vieții, e prinsă în acest hăț de reglementări oficiale, produs inevitabil al sistemului post-totalitar. Cu o coerență din ce în ce mai mare el încalcă toate expresiile și telurile vieții spiritului propriilor sale feluri: propria sa funcționare lină și automată.

Într-un sens mai îngust, codul legal servește și el sistemului post-totalitar în acest mod, adică face și el parte din lumea reglementărilor și interdicțiilor. În același timp însă, el îndeplinește acest rol în alt fel, într-un fel indirect, care ne aduce foarte aproape — în funcție de nivelul legii care e implicat — de ideologie, transformîndu-l uneori într-o componentă directă a acestei ideologii.

1. Ca și ideologia, codul legal funcționează ca scuză. El înconjoară exercițiul jonic al puterii prin nobilul aparat al literii legii; el creează iluzia plăcută că se face dreptate, că societatea e protejată și exercițiul puterii este în mod obiectiv reglementat. Toate acestea se fac pentru a ascunde esența reală a practicii legale post-totalitare: manipularea totală a societății. Dacă un observator străin, care nu știe nimic despre viața în Cehoslovacia, i-ar studia doar legile, ar fi absolut incapabil să înțeleagă de ce ne plîngem. Manipularea politică ascunsă a curților și procurorilor, restricțiile impuse avocaților în apărarea clienților lor, caracterul închis, de facto, al proceselor, acțiunile arbitrare ale forțelor securității, poziția lor de autoritate față de puterea judecătorească, aplicarea absurd de largă a unor secțiuni deliberat vagi ale acestui cod, și, desigur, totala desconsiderare de către

stat a secțiunilor pozitive ale acestui cod (drepturile cetățenilor): toate acestea rămîn ascunse observatorului străin. Unica impresie cu care ar rămîne ar fi că acest cod legal al nostru nu e cu mult mai rău decît cel al altor țări civilizate, nici mult diferit de el, poate cu excepția unor curiozități, cum ar fi afirmarea în constituție a unei eterne guvernări de către un partid unic și exprimarea atașamentului statului față de o supraputere vecină. Dar asta nu e totul: dacă observatorul nostru ar avea ocazia să studieze laturile formale ale activității polițienești și ale procedurilor și practicilor judiciare, așa cum arată ele „pe hirtie”, el ar vedea că în general regulile procedurii penale sînt respectate: capetele de acuzare se comunică în timpul prescripției după arestare, la fel ordinele de detenție. Condamnările sînt comunicate în modul convenit, acuzatul are un avocat, etc. Cu alte cuvinte, toată lumea are o scuză: toată lumea respectă legea. În realitate însă, a fost în mod nemilos și fără sens distrusă o viață înmăra, fără nici un alt motiv, poate, decît acela că persoana judecată a făcut copii după un roman al unui autor interzis, sau pentru că poliția a falsificat deliberat măturile (așa cum toată lumea știe, de la judecător pînă la judecat). Totuși, toate acestea rămîn cumva în planul al doilea. Falsitatea unei mărturii nu rezultă în mod necesar din documentele procesului, iar secțiunile din codul penal care se ocupă de incitatie nu exclud formal aplicarea acestei acuzații la copierea unui roman interzis. Cu alte cuvinte, toată lumea are o scuză: puțin în unele porțiuni — nu e altceva decît o fatadă, un aspect al lumii aparentelor. Atunci de ce să mai existe? Pentru exact același motiv pentru care există ideologia: el furnizează o punte de justificări între sistem și indivizi, facilitîndu-le pătrunderea în structura puterii și slujirea cerințelor ei arbitrare. Justificarea le permite indivizilor să se auto-insele, să creadă că nu fac altceva decît să respecte legea și să protejeze societatea de criminali. (În absența acestei justificări, cu cît mai dificil ar fi de recrutat o nouă generație de judecători, anchetatori, procurori!) Ca unul din aspectele lumii aparentelor, codul legal nu înseală doar conștiința procurorilor, el înseală publicul, observatorul străin, istoria însăși.

2. Ca și ideologia, codul legal este un instrument esențial al comunicării rituale în afara structurii puterii. Codul legal este cel care permite tuturor componentelor sistemului să comunice, să se plaseze într-o lumină favorabilă, să se legitimeze. El furnizează întregului joc „regulile”, le furnizează inginerilor sistemului tehnologic. Ar putea fi oare exercițiul post-totalitar al puterii imaginat măcar fără ca acest ritual să-l facă posibil, servind drept limbaj comun care leagă între ele sectoarele relevante ale structurii puterii? Cu cît mai mare importanță capătă aparatul represiv în structura puterii, cu atît mai importantă devine funcționarea lui potrivit unui anumit gen de cod formal. Cum s-ar putea aliminti realiza cu atîta ușurință întemnițarea unor oameni pentru că au copiat cărți interzise, dacă n-ar exista judecători, procurori, anchetatori, avocați, grefieri și dosare groase și dacă toate acestea n-ar fi legate între ele printr-o ordine fermă? Și mai ales, dacă n-ar exista acest Paragraf 100, alit de inocent în aparență, cu privire la incitare? Toate acestea s-ar putea face, desigur, fără un cod legal și accesoriile lui, dar numai în vreo dictatură efemeră condusă de un bandit ugandez, nu într-un sistem care cuprinde o porțiune atît de însemnată a umanității civilizate și reprezintă o parte integrantă, stabilă și respectată, a lumii moderne. Acest lucru n-ar fi doar de neînchipuit, ar fi, pur și simplu, tehniceste imposibil. Fără codul legal funcționînd ca forță de coeziune rituală, sistemul post-totalitar n-ar putea exista.

Întregul rod al ritualului, fatadelor și justificărilor, apare în modul cel mai elocvent nu în secțiunea prescriptivă a codului legal, care arată ceea ce le este interzis cetățenilor și care sînt bazele pentru o punere sub urmărire penală, ci în secțiunea în care se arată ce le este permis cetățenilor și care sînt drepturile lor. Aici, cu adevărat, nu avem de a face decît cu „vorbe, vorbe, vorbe”. Cu toate acestea și această porțiune a codului este de însemnată importanță pentru sistem, căci prin ea își asigură sistemul legitimitatea ca întreg, în fața propriilor săi cetățeni, în fața copiilor de școală, în fața publicului internațional și în fața istoriei. Sistemul nu-și poate permite să negligeze acest lucru pentru că nu-și poate permite să lase să planeze o umbră asupra postulatelor fundamentale ale ideologiei sale, atît de esențiale pentru existența sa. (Am văzut deja în ce fel structura puterii e aservită propriei ei ideologii și prestigiului ei ideologic.) A permite acest lucru ar însemna a pune sub semnul întrebării tot ce sistemul pretinde că este și în acest mod unul din stîlpii centrali de susținere ai sistemului ar fi destabilizat: integritatea lumii aparentelor.

Dacă exercițiul puterii circula prin întreaga structură a puterii așa cum singele circula prin vene, atunci codul legal poate fi înțeles ca ceva care întărește pereții acestor vase sanguine. În absența lui singele puterii n-ar putea circula în mod organizat și corpul societății ar prezenta hemoragii incontrollabile. Ordinea s-ar prăbuși.

(Traducere de ANCA OROVEANU)

(Va urma)

În nenumărate case fără nimeni poți asculta... în colț, din cealaltă, citiți nu s-au mai... (Text about social conditions and the state of the country)

Sunt zone în care oamenii nu prea vor... (Text discussing social zones and people's attitudes)

Așa cum arhitectii proiectează în epoca... (Text about architecture and ergonomics)

În măsura în care problemele țărănești... (Text about rural problems and solutions)

Intrebări: C.A.P. urile vor beneficia sau... (Text about agricultural cooperatives)

ACENTE

Paul P. Drogeanu

Cultura sătească și omul de rînd

"Istorie este omul de rînd", înă definiția pe care istoricii americani o opun...

stingurele clipe adevărate trăite de cel puțin 50 de ani. S-a spus chiar că...

Satul constituie un FOND uman care s-a dezvoltat mereu, și și-a construit...

E un lucru pe care l-a înțeles și Europa oamenilor simpli, în neoliticieni...

I s-au luat ocaziile sociale de autentificare, prin artă liberă și contact...

I s-a distrus etica economică, când au fost încurajați unii să taxeze și să...

I s-a luat pămîntul, dat de curînd sau avut din strămoși, printr-o...

Dar ce nu i s-a luat? Și totuși sânteni mai există și azi mai sînt și azi...

Intr-un dialog real cu sânteni, su intrat la noi, mai ales acei care odată cu...

Folclorul desore care pînă și activiștii culturali au învățat că e oral, anonim...

Programul de marginalizare a sântenilor în "regimul socialist" nu s-a manifestat doar printr-o violentă reacție...

c.c.-ului s-a obținut totuși o tergiversare, pe care 22 decembrie a încheiat-o...

Institutul de etnografie și folclor a reușit să formeze cel puțin două generații de cercetători, care sînt...

Mentalitatea sătească, arsenalul de tehnici umane de relații de rudenie...

"noi nu vrem să fim eterni sânteni ai istoriei". Acum 50 de ani propoziția era...

I s-au luat obiceiurile, care au fost urmările, inclusiv prin militanșii satului...

ACENTE

Gabriel Andreescu

Comunism, pauperizare, sistematizare

Ideologia comunistă s-a dezvoltat în jurul unui mit al bunăstării generale...

statului comunist tipic a obstrucționat, pe toate direcțiile, puțința învățării...

Trebuie remarcat că în noua societate reușita materială a avut un statut prioritar simbolic, mitic, ritualic...

Pînă la un punct. Sistemele comuniste sînt înainte de toate sisteme totalitare...

Nu contextul economic este cel care a dus la noua pauperizare a populației...

Ar fi de înțeles că, după atîtea lovituri date satului românesc...

Intr-adevăr, din motive diverse, pauperizarea nu a atins anvergura intenției...

Ideea de a străvi sub senilele bulldozere această dublă zestre, a culturii și a naturii, a fost înlocuită...

Idea de a străvi sub senilele bulldozere această dublă zestre, a culturii și a naturii...

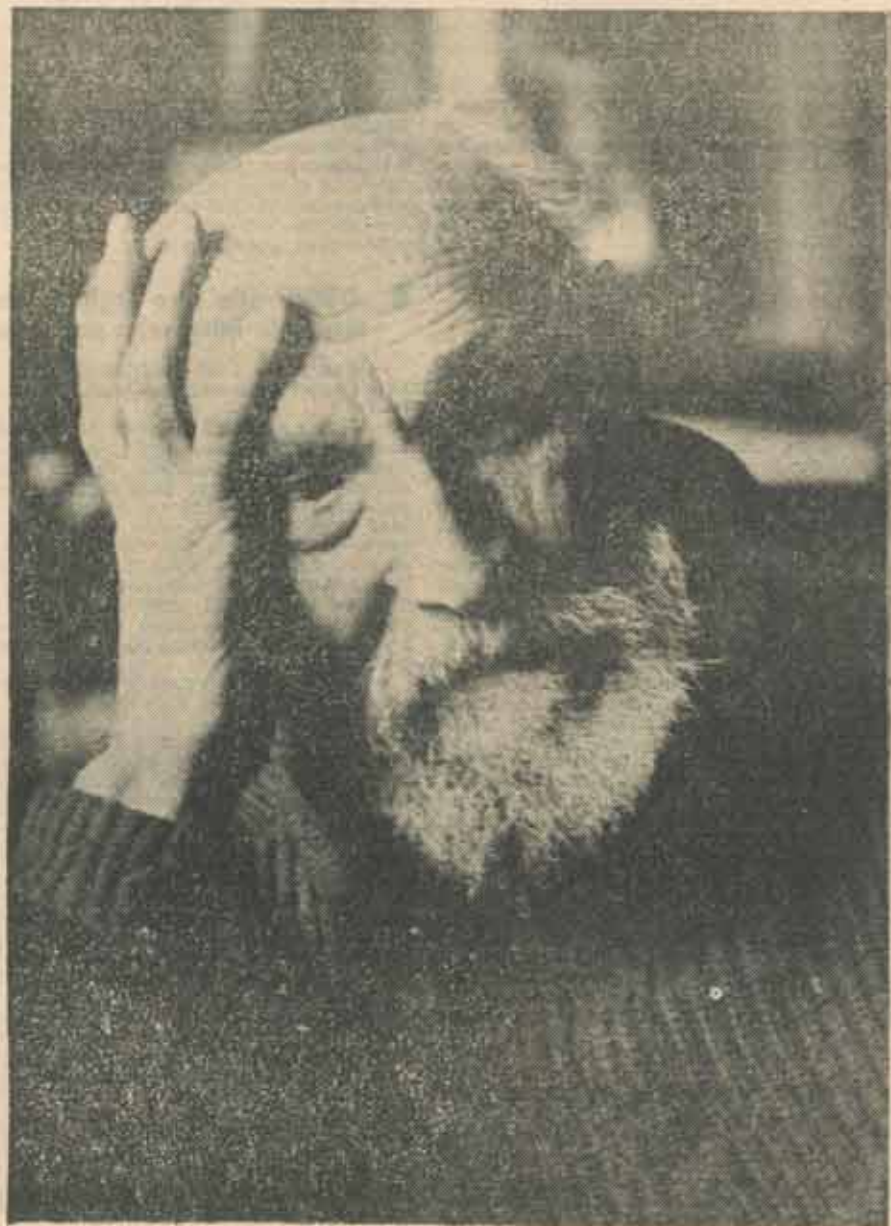

Mă întrebă uneori, cîte ceva, fiind fost profesor de sociologie rurală, ce pădere am despre desfășurarea colhozurilor? Nu pot avea nici o părere, pentru că nu am informațiile necesare ca să pot judeca problema. Nu le am, pentru că cifrele statistice continuă a fi socotite secrete de stat, așa că dispunem de tabele statistice, stabilite diferențial, sat de sat, însoțite de cartogramele aferente, cuprinzând informațiile necesare despre suprafețele agricole de care dispunem, densitatea demografică pe hectar agricol, numărul de C.A.P.-uri existente, al satelor necooperativizate, randamentele lor economice reale. Tot ce știm e că se acordă țărănilor cooperatori loturi familiale minuscule, cam în jurul a 30 de arii de cap de cooperator, cu condiția depunerii unui număr obligator de munci făcute pe terenurile Cooperativei.

Mai știm încă ceva din „Anuarele Statistice” aflate în comerț, ceva surprinzător, paradoxal, chiar: anume că aceste loturi, desi reprezintă doar 6,6% din totalul agricol al țării, contribuie totuși la producția totală cu 33,9% cartofi, 33,9% legume, 39,89% ceapă, 38,15% varză, 29,18% roșii, 22,8% ardei, 39,6% fructe; și că densitatea animalelor la 100 hectare teren agricol e de 165,3 bovine în loturile țărănești și doar de 27,2 în ale C.A.P.-ului, crescînd deopotrivă de la loturile C.A.P.-ului la cele ale loturilor familiale, porcinele de la 24,3 la 228,3 ovinele de la 65 la 518 etc. Iar ca producătoare de carne, loturile individuale dețin o pondere de 37% față de 21,2% în C.A.P., laptele fiind și el 38,9% provenind de la loturi, iar ouăle, deținînd procentul de 53,8%.

La o primă analiză, oricît de sumară, s-ar părea că prima măsură, de urgență, ce ar trebui luată ar fi să se mărească suprafața loturilor țărănești, pînă la cît pot, efectiv, familiile să le pună în lucrare, chiar dacă în felul acesta, ar scădea suprafețele deținute de C.A.P., dată fiind evidența lor incapacitate productivă. Pe de altă parte, grupînd loturile familiale în așa fel încît asocierea lor în blocuri mai mari să permită folosirea unor tractoare agricole de dimensiuni potrivite, adică mici și moderne, în locul mașinilor preistorice cu care sunt dotate C.A.P.-urile, am mări încă mai mult capacitatea productivă a loturilor familiale. Îmi aduc aminte că am constatat în 1965, în satul Curtigean, că loturile, grupate fiind de-a lungul unui curs de apă, au fost strinse în concurență cu C.A.P.-ul. Strinse în obști țărănești de producție și vânzare, țărăni frîgîndu-și terenurile, astfel că puteau acoperi piața Slatinei cu tot necesarul de legume...

Gruparea țărănilor în obști locale este o veche tradiție a satelor noastre, la care

țărăni recurg în mod firesc, cu condiția să o facă ei de bună voie, așa cum se pricepe și cum socotesc ei că e mai bine, fără de tutela silnică a unei Cooperativei colhoznice, impusă cu sîla de către organele statului.

Mărirea loturilor și posibilitatea grupării lor în obști ar fi fost poate o soluție tranzitorie, de urgență, utilă, pînă ce, pe baza unei documentări social-economice

omul și "POGONUL"

adinele, s-ar fi putut elabora soluții proteic diferențiate, variate de la o regiune la alta, de la sat la sat chiar. Vedem însă că guvernul a preferat o altă soluție, grîbindu-se să proclame că va da în arendă suprafețe de 5 000 metri pătrați de cap de țărăni. Cu alte cuvinte, se acordă cîte un pogon de ficare om. Ceea ce aduce aminte, în mod cu totul neplăcut, de lozincă „omul și pogonul” cu care făceau agitație demagogică, la țară, legionarii.

Desigur, sunt momente în viața istorică a unei țări, în care masele dau semne de răscoală. Țărănimă vrea, cu orice preț și imediat, să i se dea pămînt, gata să spună, ca în poezia sămănătorist-afătoare a lui Cosbuc, „să nu dea Dumnezeu cel sfînt, să vrem noi singe nu pămînt”! Iată deci că în grabă, actualul guvern a socotit că e util să arunce în vînt, lozincă a 5 000 metri pătrați, adică a „omului și pogonului”. Lozincă nelămurită, căci pogonul nu se dă în proprietate, ci numai în arendă, fără să știm cine dă în arendă? C.A.P.-ul sau Statul? Plata arendei fiind dată în bani sau în produse? Terenul arendat e în tot cazul „inalienabil”, destituit de transmisibilitate ereditară. Adică întocmai cum au fost date, în 1864, loturile țărănești foștilor clăcași, cu consecințele neolobago pe care le știm.

Întrebarea care se impune e însă de natură economică și constă în a vedea care va fi rentabilitatea posibilă a unor asemenea pogoaane? Încă din 1919 au fost făcute studii care arătau, convingător, că fermele țărănești sub 15 hectare sunt sortite eşecului. Pe atunci, țărăniul fermier lucra cu plugul tras de boi, semăna cu mîna și treiera cu imblăcia. Astăzi însă dispunem de o serie de mașini agricole: deci, cu ajutorul lor, de la ce suprafață începe o fermă familială să devină rentabilă? În Franța de pildă, fiind îngăduită asocierea micilor fermieri în GAEC-uri (grupări agricole de exploatare în comun), băncile nu le acordă credite decît dacă intrunesc mai mult de 30 de hectare. Și Franța, din acest punct de vedere e

destul de înapoiată, aflîndu-se încă departe de situația altor țări occidentale și nord-americane în care populația activă din agricultură a scăzut pînă la procentul de abia 5% din total. Asta înseamnă că omenirea merge spre o situație în care vor exista ferme mari cu muncitori puțini. Noi ne aflăm încă la o pondere de peste 50% activi agricoli. Cum va fi realizabilă deci o agricultură pe mari suprafețe puse în lucrare cu mîna de lucru puțină?

Am avut prilejul să vizitez în Franța, în regiunea Brie, o fermă de peste 100 de hectare, proprietate a unui inginer agricol, lucrînd el singur, ajutat doar de un mecanic, care avea grijă să întrețină mașinile agricole. Pe tractor se urca inginerul agronom, el însuși, arînd pămîntul, răspîndînd îngrășămintele, semănînd, secerînd, treierînd cerealele și înmagazinîndu-le în silozuri. Totul decurgea conform unui plan minuțios, de înaltă tehnologie prevăzînd asolamente și rotații foarte sofisticate, calculate pe lungi perioade de timp. Capitalul necesar îl lua cu împrumut de la o bancă locală specializată în credite agricole, benzina i se aducea de către o societate anume organizată în acest tip de prestare de servicii, iar vânzarea produselor agricole o făcea prin intermediul unui consorțiu specializat în marketing. Cele ce erau necesare tratului casnic al familiei sale îl erau aduse săptămînal de un automobil-vagon încărcat cu tot soiul de mărfuri, alimentare și industriale, făcînd parte din „flota” unui mare consorțiu specializat în „magazine universale”.

Am cercetat de asemeni, în Normandia, ferma unui țărăni care practică ce se numește „agriculture hors sol”, adică fără sol, care creștea o cîmadă de vreo 30 de vaci cu lapte, teren neavînd decît foarte puțin, atît cît îl trebuia ca să le scoată la plîmbare, la soare și aer, vacile fiind hrănite cu furaje, cumpărate de la o fermă anume amenajată în acest scop. Laptele, muls mecanic, era prelat în fiecare dimineață unui collector care avea sarcina să-l predea unor unități de produse lactate și la diverse magazine de vânzare a laptelui proaspăt, aflate în cîteva centre urbane din împrejurimi. Sănătatea vacilor îi era asigurată prin serviciul unui doctor veterinar, salariat al unei cooperative de medicină veterinară.

Asemenea unități de producție agrară și zootehnică, ale căror exemple s-ar putea mări la nesfîrșit, nu pot însă funcționa decît dacă sunt integrate într-un complex de unități prestatoare de servicii, financiare, comerciale, tehnologice, de asigurare a unui standard de viață ridicat, sanitar, umane și veterinar. Orice unitate economică de producție nu poate exista decît ca rotită a unei rețele de unități corelate, puse funcțional în mișcare prin necontenite creații și ajustări. Dacă lăsăm pe țărăniul român singur pe pogonul lui, necuprins într-o rețea de servicii reciproce, îl condamnăm la un cert faliment. Scăderea certă a unei viitoare țărănimii redusă la procente de sub 10% activi, e posibilă doar prin creșterea enormă a sectorului economic al III-lea, cel al „serviciilor”. Marea problemă a zilei de azi, de trecere de la sistemul colhozurilor sovietice la un regim de piață, nu se rezolvă deci prin punerea în aplicare a lozincii „omul și pogonul”, ci prin creșterea rețelei de unități prestatoare de servicii. În sistemul comunist de tip sovietic, problema nu se pune astfel. Pe atunci statul dictatorial își asuma sarcina de a monopoliza întreaga viață economică, cu iluzia că aplicînd învățămintele „socialismului științific”, duc o politică „științifică” desi, în fapt, nu putea face altceva, în lipsa unei reale cunoașteri a vieții social-economice moderne, decît să tindă la creșterea nu a unei „societăți noi”, ci a unui „om nou”, prin repetarea la nesfîrșit a aecloaselor „îndrumării pretioase” conștină în fraza că „trebuie să facem totul pentru ca totul să meargă bine”, exemplu tragicomic al unei ignare incompetențe economice incapabile să creeze un nou tip de societate, cu rod al multitudinilor creațiilor particulare dintr-o rețea de unități prestatoare de servicii.

Soluția trecerii de la colhozare la o economie de piață nu constă deci în distribuirea de pămînturi, potrivit lozincii „omul și pogonul” ci în creșterea rețelei de unități prestatoare de servicii, așa cum ne-o dovedesc toate țările în care, cu țărăni puțini, se obțin recolte în cantități pe care colhozurile nici pe departe nu sunt în stare să le obțină.

H. H. STAHL

ranii împotriva
șilor și miliție-
Satele spe-
ate ■ **Șocul**
de muncă ■
esul pentru po-
și manipularea
strategiile de re-
țită la socialism
odul de a gândi
stă la baza cul-
stătești ■ **Româ-**
americani ■ **Ca**
mai fie copiii
au fost ei înain-
Investiții ma-
și culturale ■
imit numai ceea
atea fi integrat
Nu toată tradi-
țiește ■ **Disco,**
ă rock și rit-
opulare ■ **Cine**
la biserică?
stul în care s-a
tu lunul ■ **Cind**
l magic va rō-
bufni ■

la satele nu vor mai fi țărani!

Curaj, risc, investiție

— Dar asta nu presupune fonduri?
— Să știți că au bani, dar trebuie încurajați. De pildă, americanul propriu-zis nu capitalizează. El investește. Cum are o idee, cum întreprinde ceva și pune în practică. Am discutat la Los Angeles cu colegii mei și mi-au spus că e o mare diferență între noi și emigranții. Primul lucru pe care-l fac lituanienii sau românii cind au niște bani, este să-și facă imediat casă. Noi nu facem case, ci investim banii. Dar spiritul acesta de investiție înseamnă curaj și risc. Există în anumite zone, cum este cea a Bucureștilor, sau la clobanii din Sibiu, un mare spirit de inițiativă, dorința de investiție și curaj. Dintotdeauna.

— V-am auzit de curind spunind că satul românesc va rămâne încă un mister, o necunoscută. Auzindu-vă cum vorbiți, credem că știți totul despre el, atât dumneavoastră cât și ceilalți cercetători.
— Nu știu decât foarte puțin ce este satul. Până acum a existat interes pentru că s-au făcut cercetări de folclor, de etnografie, de dialectologie, cercetări participative, dar ceea ce ne-a interesat pe noi până acum au fost faptele, cîntecul, obiceiurile, petrecerile, dansurile. Dar nu ne-a interesat ce este în dosul acestora.
— Credeți că este necesar un nou tip de cercetare?
— Da, pentru că noi cînd am cules folclor — am întrebat foarte rar pe oameni ceea ce gîndesc.
— Dar asta nu reiese din toate faptele adunate?
— Nu, trebuie făcut dialog cu locuitorii satelor, așa că proiectele se referă la o cercetare de ansamblu. Împreună cu alți colegi mai tineri vrem să constituim un grup, să cercetăm satul după noua metodă de istoriografie.

Misterul satului și istoria prin biografii personale

— Istoria mentalităților?
— Istoria prin biografii personale, ea să vedem ce s-a întimplat din 1946 pînă astăzi. Noi, de fapt, nu știm absolut nimic. Cum au primit ei în diverse locuri colectivizarea? Ce-a însemnat asta în mintea lor? Să-i pui pe oameni să povestească cum au trăit — aceasta este istoria prin biografii personale. Acum vreo doi-trei ani am fost în satul Surala și i-am întrebat pe oameni cum s-a făcut colectivizarea. Nu le-a fost frică să răspundă pentru că după ce le câștigă încrederea nu le mai e frică. Și au răspuns.
— La noi s-a făcut foarte greu. A făcut-o tovarășul Ceaușescu. Si s-a tras cu tunul în sat, pentru că ne-am opus. Ceea ce-l interesează însă pe cercetător nu sînt numai fantele, ci cum judecă acești oameni, reflecția lor asupra realității trăite. Așa vom ajunge la un studiu de mentalitate, așa vom avea o istorie a acestor vremuri, pentru că nu avem deocămdată o istorie vie. Avem cîteva povești din închisoare, cîteva romane, dar n-avem direct de la oameni relatarea modulul lor de a gîndi. Asta trebuie făcut sistematic, tînuț seamă de marea diversitate, locală, de vîrstă. Într-un fel îi povestește cel care a trăit asta și într-altul nepotul lui. Diversitate mai este și în funcție de raportul dintre cel care au rămas săteni și cel care au plecat la oraș. Pe urmă, este o diversitate

în educație, în religie, în funcție de sex. Trebuie să facem un sistem de eșantioane, să stabilim scala de eșantioane pe care s-o cercetăm și pe urmă să aplicăm prin cercetări concrete, rugîndu-i pe oameni să ne spună ce cred ei în legătură cu anumite probleme, cum gîndesc aceste probleme, nu cum s-au întimplat. Greu de reconstituit nu sînt faptele, ci modul de a gîndi al oamenilor și mentalitatea.

— Un capitol important în studiarea mentalităților ar fi păstrarea identității și rezistența față de ideologia marxistă, comunistă.

— Nici nu li se poate pune direct problema aceasta a ideologiei, fiindcă ideologia marxistă n-a pătruns cu adevărat la sate. Ea a pătruns la tineretul care a făcut școală sau la cei care au lucrat în fabrici sau chiar în gospodăriile agricole de producție, s-au ciocnit cu ideologia marxistă. A fost ea și cum s-ar fi ciocnit cu trupele sovietice, nu și-au însușit-o. Cu excepția smecherilor, a celor care au fost primari, secretari de partid, care au studiat la Ștefan Georgeșu. A fost o problemă de oportunism, care este o formă de a trăi. Nu toată lumea poate să fie erou. Unii trafichează. Trafichează mai puțin bap-tiștii, cărora biserica le impune o anume morală, decît ceilalți a căror morală e mai laxă. Pentru că mulți țărani nu știu decît „Tatăl nostru”. Ei știu însă de diavol. Multe lucruri din credințele păgîne s-au păstrat. Vor răbufni credințele preceștine, fondul magic.

Reparația vrăjitoarelor

— La ce vă gîndiți?
— Vor fi iar vrăjitoare, superstițiile vor fi din nou puternice. Vrăjitoarele sînt un fenomen cultural, care tîne de libertate. Medicina băbească, de pildă, este vie la sate.
— Există multe voci — nu știu cit de autorizate — care vorbesc desuși de sceptic despre păstrarea identității satului și a spiritualității sătești.
— Spiritualitatea nu se va pierde deloc. Nu va mai fi aceeași. Nu va fi o identitate sătească și o civilizație sătească la fel

— De ce?
— O să fie fermieri, mari crescători de oi, de animale. De pildă, în preajma celui de-al doilea război mondial, un fiu de cîmban, doctorul Vlad, a dus industria locală a brînzei din Sibiu atît de departe, încît aducea zilnic la București brînză proaspătă cu avionul. Au să apară din nou asemenea inițiative. Si-ți închipuți că acești oameni de inițiativă vor mai fi țărani? Nu, vor avea anteași cîmbani, păcurari, care vor avea grijă de oi, care vor fi niște profesioniști. Acum oamenii cumpără tractoare de la Brașov. E o competiție între țărani care vin să cumpere tractoare. Dar nu cumpără pentru ei. Fac asociații sau firme de tractoare care-i deservesc pe ceilalți, cum au făcut înainte pentru mașinile de treierat. Adică ei își cumpără un tractor și ară pentru trei sate, iar ei e antrenorul de tractoare. De aceea n-au să mai fie țărani.

— Si atunci o să mai putem vorbi de o cultură sătească?
— Sigur că da. Si-n America există o cultură a fermierilor, Country music. La noi există încă rădăcini și mai vechi. Unele zone vor fi mai tradiționale, altele mai puțin.

— Dar dacă vor fi mai tradiționale, nu vor rămîne totuși țărani?
— Nu, de ce să fie țărani? Dacă vrei tu ca această cultură s-o nimești țărăneas-că, spune-i țărănescă, dar n-o să fie așa ceva. Pentru a putea gîndi și înțelege noua realitate trebuie să ne reexamînim toate prejudecățile.

— Sînt prejudecăți de cercetare, metodologice, sau prejudecăți ideologice?

— Gîndirea unei părți a intelectualității românești este bazată pe prejudecăți ideologice.

— Teza asta pe care o afirmați — dispariția țărănilor — se confirmă cumva prin ceea ce s-a întimplat în alele țări din lume?

— Aici nu este o problemă afectivă. Si eu am venit de la țară și cred că și tu ai încă puternice legături de neam acolo. Dar crezi că Boemia mai are țărani? Sau Franța? Nu. Nu mai au. Poate că mai sînt țărani în Corsica. Din cauza diversității,

ce înainte, așa cum o gîndesc unii aprioric, crezînd că este cea sămănătoristă, nu va fi valabilă nici chiar cea a lui Blaga. O să fie alta, una supusă regullor timpului, în care această identitate sătească, ce s-a confruntat cu socialismul, o să se confrunte mai departe cu modernismul, cu democrația, și va primi ceea ce li va folosi. Pe de altă parte, spiritualitatea satului, tradiția a continuat să existe în mod subteran. Desi satele au trăit în continuare, devierile de care vorbeam în legătură cu nunțile, dar de remarcat că n-a existat nici cea mai mică deviere de la ceremoniile de înmormîntare. În altă ordine de idei, problema unei spiritualități țărănești trebuie rediscuțată.

În ce termeni?

— Oriicum vom privi problema, sociologic, etnografic sau antropologic, eu nu cred că mai există peste tot țărani, în unele părți sînt doar agricultori.

Țărani și agricultori

— În ce sens faceți distincția între țărani și agricultori?

— Numai noi avem un partid țărănesc. În toate celelalte țări din Europa centrală, care au agricultură, partidul care îi reprezintă se cheamă Partidul Agrar. Olierii nu vor mai fi țărani.

gradul de schimbare n-o să fie identic. Unele regiuni în care sentimentul de identitate este extrem de puternic, unde cultura lor proprie este o marcă esențială, primordială, aceia vor fi mai țărani decît alții. Adică, bucovinenii și maramureșenii probabil că vor fi mai țărani decît cei din zona cîmpiei sudice. Gradul în care se va păstra această cultură cu activități proprii va depinde de conștiința identității. Unele grupuri vor avea o identitate mai fermă și vor ține la măștile identității lor. Alții, probabil că în acest joc al diferitelor identități care nu trăiesc izolate — își vor crea o nouă identitate. Si între cele două războaie au fost zone care și-au accentuat identitatea. Identitate înseamnă ce cred eu despre mine, ca om sau ca grup, și în același timp ce cred ceilalți despre mine. Identitatea nu se definește numai prin tine ci și prin ceilalți. E mult mai ușor să ai niște idei bine conturate și să-ți crezi o teorie apriorică decît să-ți dai seama de realitate.

Interviu realizat de DAN PAVEL

11 martie 1990, într-un sat din Moldova, dintre apa Birladului și Dunăre :

NOI VREM PĂMÎNT!

O să le arătăm noi, azi, pământ la toți!

- CINE NE MAI UCIDE ȘI ASTĂZI ȚĂRANII ?
- CINE LE-A FURAT PĂMÎNTUL ȚĂRANILOR, PRIN TERORARE ȘI CRIMA, ÎN TIMPUL COLECTIVIZĂRII ?
- CINE A TRAS ÎN ȚĂRANII ROMÂNI LA 1907 ?

Revoluția a ajuns și la sate. Dar a venit prin barbarie. Unii dintre țărani care au cerut pământ au plătit cu viața, sau au ajuns în spitale, la reanimare. Li s-au devastat și distrus casele, au fost bătuți împreună cu familiile lor și obligați să-și părăsească locuințele.

Sînt pe o bancă de la șosea și stau de vorbă cu trei moșnegi ai satului. Unul dintre ei, moș Ion Stratulat, un om foarte bătrîn, a prins trei regimuri : cel de pînă în '39 — dinaintea războiului, cel comunist și cel de astăzi, regim prin excelență democratic. Căci dacă francezii, în urmă cu 200 de ani, au luptat pentru libertate, egalitate și fraternitate, românii au murit, în schimb, pentru democrație, libertate și demnitate (D.L.D.). Altcuiva, adică, un altceva pur românesc, pentru care încă se mai moare și se suferă. Dar moș Stratulat nu a prins și revoluția franceză. Sloganul D.L.D.-ului, autohton, caracteristic, național, reprezentativ etc. etc., — pe care televiziunea noastră liberă l-a inoculat cu paravan al Revoluției românești anticomuniste, anticomuniste și antisecuriste — îl este străin lui moș Stratulat. Fiindcă la țară, în Moldova, revoluția s-a oprit brusc la prima etapă. Celelalte două și sloganul D.L.D. al TVRL au rămas doar la TVRL și radio, unde probabil se vor consuma vizibil și convingător, pentru toți românii, mai ales pentru țărani dintre Dunăre și apa Birladului. Prin satele lor am trecut cu o mașină ce avea număr local, la sfatul unor prieteni. Alfel orice mașină cu număr de alt județ sau cu număr de București ar fi fost suspectă ; declarată a țărăniștilor sau a liberalilor care vor să

vindă țara și să ne cumpere pământul. Un sfat prețios mai apoi, care mi-a salvat viața și pe care îl recomand cu aceeași căldură tuturor celor care vor să se aventureze prin aceste locuri. Fiindcă pînă la urmă trucele nu s-au ținut : am fost declarat

țărănist și liberal care am venit cu mașina plină de dolari ca să cumpăr oamenii și pământul. Caietul pe care îl aveam în buzunar a fost gresit la fatală din acea duminică de 11 martie, 1990, ora 17,30, imprudență ireparabilă care m-a costat cu o fugă rușinoasă de țărănist. Am scăpat ca prin urechile acului, cînd patrioții satului, aflați toți într-o euforie alcoolică de ultimul grad, încercau să-mi devasteze mașina, iar alții mă înconjuraseră, ținîndu-mă de mîini și încercînd să mă ia cu forța la Sedul C.A.P.-ului, ca să-și arătăm noi ție pământ, dolari și țărăniști ! Ca printr-o minune, am ajuns la mașină, care avea deja spintecat un cauciuc din spate, pe dreapta.

Cu moș Stratulat am vorbit doar cîteva minute, căci mașina parcată pe șosea, carnetul ce-l aveam în buzunar, cei cîțiva vecini adunați în jur și strigății unei femei bete crișă (apărută pe neașteptate) : **Țărănist, da, țărănist ? Facei înscieri la pământ în caiet, da ? Țărăniștii stuuu ! Țărăniștii stuuu !** m-au divulgat, strigătele și au ajuns pînă la Sedul C.A.P.-u'ul, aflat la vreo 200 de metri depărtare, de unde a sosit imediat un grup de „flăcăi ai satului”, beți toți, duhnînd a țuică și bere. (Trei beri am băut azi !, mă prevenise cel mai agresiv dintre ei.) Cel care îl sprîjinea să nu cadă m-a amenințat că dacă nu plec, îmi răstoarnă mașina și vor da foc. A mai sosit și o Dacie albă din care au coborît doi tineri — soferul și un Bud Spencer, evident beți, care au încercat să mă bage în mașina lor ca să mă ducă la sedul C.A.P.-ului. Acolo, de joi începuse mitingul țărănilor care voiau pământ — cei 5000 de metri pătrați, și al celor care cereau desființarea C.A.P.-ului și a fermei zootehnice. Mitingul lor a durat pînă sîmbătă seara, încontinuu, cînd conducerea C.A.P.-ului le-a promis că a doua zi, duminică dimineața, 11 martie 1990, se va da pământ ! Dar a doua zi dis-de-dimineața, un alt miting apăruse în fața sedului C.A.P.-ului, al celor care apărau C.A.P.-ul și I.A.S.-ul. Au venit unii cu căruțele lor, alții cu căruțele C.A.P.-ului și I.A.S.-ului, cîntînd, chiuind, beți și roși la față, înjurînd pe țărăniști, pe orice fugman sătesc și internațional care ar atenta la pămîntul lor. Cineva de acolo spunea că o socotitoare de la C.A.P. a telefonat în tot satul, dînd alarma : **Să vină oamenii noștri cu căruțele ! Să apere C.A.P.-ul ! Și au venit. O să le arătăm noi azi pământ la toți !** Și le-au arătat. Chiar din noaptea care trecuse, i-au mătrăsit pe toți cei care stătuseră pe scările C.A.P.-ului pentru pământ. Președintele C.A.P.-ului promisese împărțirea celor 5000 de metri pătrați doritorilor. Dar „surpriză”, duminică nu a mai avut cui să se împartă. La ora 11,30, cînd deja în fața se-

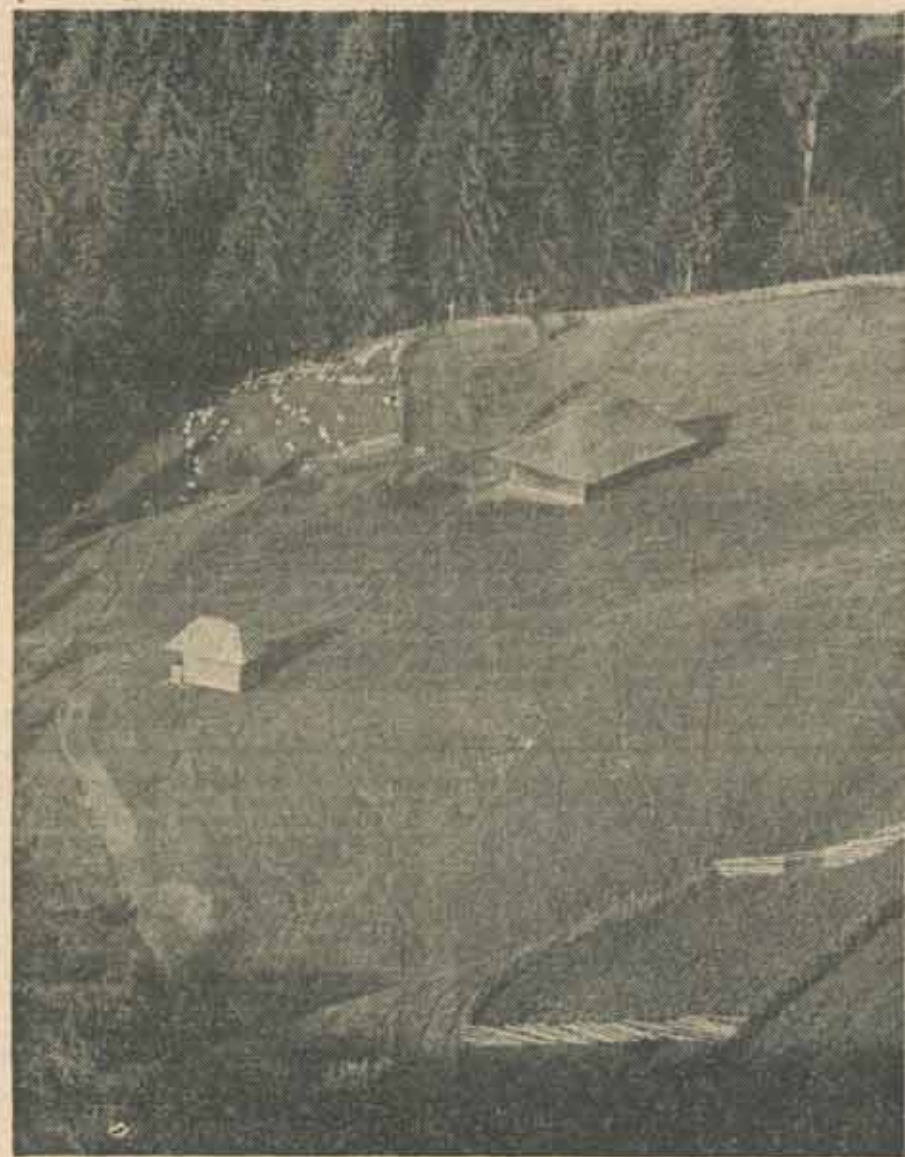
diului șoseaua era aproape blocată de ajutoarele C.A.P.-ului (cu greu am putut străbate atunci cu mașina pe acolo) s-a trecut la fapte concrete. Mitingul, aproape 150 de oameni, s-a deplasat la casa profesorului pensionar Vrabie, decretat drept țărănist (cel care în urmă cu cîteva săptămîni ceruse pământ și desființarea C.A.P.-ului). Casa i-a fost devastată total, geamuri sparte, mobilierul distrus, mașina din curte (un I.M.S.) distrusă complet, pereții casei stropiți cu benzină pentru a fi incendiați. Pe drum, mitingul l-a jîmlețit pe cantonierul Tache Clorită. Și el ceruse cei 5000 de metri pătrați. A fost bătut și călcat în picioare de miting, și lovit cu capul de asfalt pînă i l-au crăpat. A fost trimis la spitalul județean, în comă.

Dar nu despre asta am vorbit după-amiază cu moș Stratulat. Amănuntele mi le-a povestit chiar profesorul Vrabie, pe care l-am vizitat marți, 13 martie 1990, ora 11,00, la Clinica de Chirurgie II a Spitalului județean. Moș Stratulat, însă, amuțise atunci cînd m-a văzut înconjurat de bețivi. Prinsese moșul trei regimuri, și bănuia ce va urma. Probabil i se derula sub ochi un film pe care-l mai trăise, înainte de război, cînd „ghioagele țărăniștilor erau tari pe schinare !”, spunea el, iar „liberalii la alegeri, dacă nu votai cu ei, te însemnau cu creia pe spate, iar cînd leșeau afară erau bătuți măr”. Mai prinsese moșul meu și colectivizarea cu teroarea șefului comisar de raion și convingerile de bună voie de a trece la G.A.C.-uri (Gospodăriile Agricole Colective ale anilor '50-60). Dar atunci, în duminică de 11 martie 1990, și dăduse Dumnezeu bucuria să înfrîscă și al treilea regim din viața lui, în România, cel al D.L.D.-ului. Mi-a spus : **Matale nu prea știi istoria !** Și avea dreptate, m-am convins atunci, în fața lui cînd am auzit uierînd acul din pneul spintecat, cînd dinspre C.A.P. veneau ajutoarele, cînd a strigat femeia beată țărăniștii stuuu !, cînd am fost bruscat să iustru în Dacia albă, cînd am fost înjurat, cînd am fugit rușinos dintre flăcăii înfierbîntați, care îmi făceau semne cu pumnii.

Dar ce este anormal în tot ce s-a întimplat ? Președintele C.A.P.-ului a promis că va împarte pământ celor aproape 150 de săteni, duminică dimineața. A cui este vina că țărani nu au mai venit ? Vedeti, aici este o problemă de curaj și, în primul rînd, de democrație, de libertate și demnitate. Iar dacă cineva se va întreba cine erau cei din mitingul care apărau C.A.P.-ul și I.A.S.-ul, cu căruțe și fără căruțe, de ce erau toți cuprinși de aceea euforie patriotist-alcoolică, ce importanță mai are ? Li poate răspunde tot moș Stratulat : **Matale nu știi istoria !**

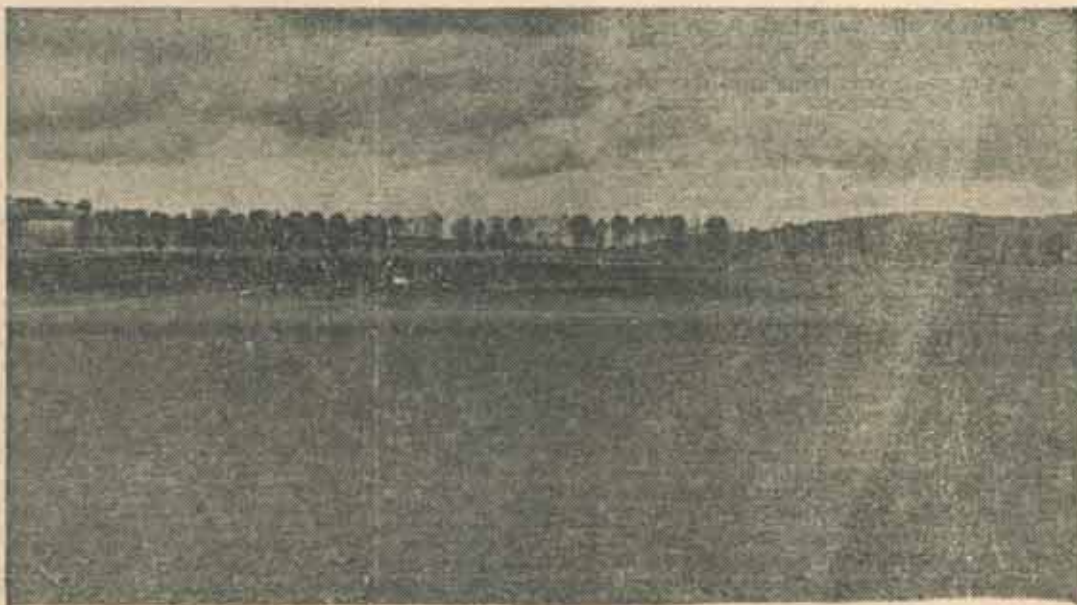
Dar cu siguranță că pînă astăzi, 13 martie, și TVRL și radioul, și presa națională v-au informat cu lux de amănunte nu numai despre acest sat, ci și despre altele altele în care țărani noștri au pronunțat cele trei cuvinte : **NOI VREM PĂMÎNT !** Incit reportajul meu este deosebit, inutil scris de un țărănist și liberal în același timp, care vrea să dezinformeze opinia publică, să prezinte în mod deformant realitățile noastre revoluționare și care, cu buzunarele pline de dolari, și-a trădat țara și poporul.

NOTA REDACTIEI : Semnatarul acestor rînduri, Silviu Alupei, nu este membru al nici unui partid. Cele relatate s-au petrecut în comuna Liesti, bineînțeles un sat dintre Dunăre și apa Birladului.

Verișorul său nu voia pământ

Salonul nr. 22, Clinica de Chirurgie II, a Spitalului Județean Galați. Ora 11,00. Profesorul pensionar Vrabie așteaptă de două zile confirmarea medicului legist. La fel și consăteanul său, venit tot pentru internare. Au fost împreună în casa profesorului Vrabie, cînd mitingul a devastat casa. Consăteanul lui nu ceruse pământ. Mi-a declarat că a fost bătut numai în cap și călcat de zeci de persoane în picioare. Cantonierul Tache Clorită se află în comă, cu capul sfărîmat, iar medicul nu i-au dat aproape nici o șansă. În salonul nr. 22 se află și fiul lui Tache Clorită, un tinăr de 19 ani. Alături stă unchiul lui, fratele lui Tache Clorită. Amfidei sînt îngroziți și disperăți de „Barbaria mitingului”. Profesorul Vrabie îmi povestește tot. Îmi spune că el crede, cu siguranță, că totul a fost pregătit de președintele C.A.P.-ului și „mafioșii” lui cu care a furat „mină în mină”, munea cînsită a oamenilor cap-își. Îi va chema în judecată pe toți, cei care sînt vinovați, desigur poliția întîrzie anchetările și investigațiile. A luat legătura și cu Partidul Național Țărănesc pentru a obliga autoritățile (Procuratură, Poliție, Tribunal) să înceapă cercetările în privința „cazului Vrabie” și a „cazului Clorită”. Profesorul Vrabie a fost amenințat și sfătuit de consăteanul său să plece din sat. Consăteanul lui, Nicolae M., mi-a declarat că acuza dureri de coaste și dureri violente la rinichi. Dar este și mai îngrozit de faptul că printr-o bețivă și huliștii care l-au lovit cu picioarele în coaste și în cap și-a descoperit un verișor de-al dolgea. Cum am mai spus, absolut nimic anormal, fiindcă verișorul său nu voia pământ.

Pagină realizată de SILVIU ALUPEI
Fotografii de EMANUEL PARVU

DE LA TIMIŞOARA

zate ale lumii. Astfel, pentru demnitatea de Preşedinte al României ar putea candida şi personalităţi marcante ale vieţii culturale şi ştiinţifice, fără o experienţă politică deosebită.

Tot în acest context, propunem ca prima legislatură să fie de numai doi ani, timp necesar lăturării instituţiilor democratice şi clarificării poziţiei ideologice a fiecăruia dintre multiplele partide aparute. De-abia atunci am putea face o alegere în cunoştinţă de cauză, cu cărţile pe masă.

9

Timişoara nu a făcut revoluţie pentru salarii mai mari sau pentru alte avantaje materiale. Pentru acestea era suficientă o grevă. Sistemul nemulţumiri de sistemul de salarizare, există şi în Timişoara categorii de muncitori care lucrează în condiţii extrem de grele şi sînt prost plătiţi (vezi, de pildă, cazul celor ce muncesc în turnătorii sau în industria detergentelor) şi, totuşi, nici un colectiv nu a făcut grevă pentru mărirea lefurilor şi nu s-a trimis delegaţi să trateze cu guvernul revendicări materiale exclusive. Majoritatea timişorenilor ştiu ceea ce toţi economiştii se străduie în aceste zile să aducă lăuri la cunoştinţă: mărirea în acest moment a salariilor ar declanşa, automat, inflaţia, aşa cum s-a întâmplat în unele state est-europene. Iar inflaţia odată pornită, sînt necesari ani de eforturi pentru a o stopa. Numai creşterea producţiei, deci a cantităţii de marfă aflată pe piaţă, va permite, în paralel, creşterea generală a nivelului de salarizare. În plus, pentru bugetul sărac al României prioritar trebuie să fie acum cheltuielile destinate restabilirii unui nivel minim de civilizaţie. Se impun, de pildă, investiţii urgente în domeniul asistenţei medicale şi salubrităţii.

10

Deşi milităm pentru reeuropenizarea României, nu dorim copierea sistemelor capitaliste occidentale, care îşi au neajunsurile şi încheităţile lor. Sîntem însă categoric în favoarea ideii de iniţiativă particulară. Fundamentul economic al totalitarismului a fost atotputernicia proprietăţii de stat. Nu vom avea niciodată pluralism politic fără pluralism economic. S-au găsit însă şi voci care, în spirit comunist, să asimileze iniţiativa privată cu „exploatarea” şi pericolul catastrofei de a apare oameni bogaţi. Se speculează în acest sens invidia leneşului şi teama de muncă a fostului privilegiat din întreprinderile comuniste.

Dovadă că timişoreni nu se tem de privatizare este faptul că mai multe întreprinderi şi-au anunţat deja intenţia de a se transforma în Societăţi anonime pe acţiuni. Pentru ca aceste acţiuni să fie totuşi cumpărate pe bani curăţi, ar trebui înfiinţate în fiecare oras comisi de inventariere a averilor fostilor privilegiaţi ai puterii, corupţiei şi penuriei. De asemenea, acţiunile unei întreprinderi se cuvin oferite spre cumpărare în primul rînd lucrătorilor ei.

Considerăm constructivă şi ideea, mai radicală, a privatizării prin înpropietărire a tuturor lucrătoarelor

— Societatea Tinerilor Gazetari ;

— Liga Apărării Drepturilor Omului ;

— CONSILIUL MUNICIPAL TIMIŞOARA ;

— Organizaţia Judeţeană Timiş a Partidului Naţional Liberal ;

— Comitetul Judeţean Timiş al Partidului Social-Democrat Român ;

— Sucursala Judeţeană Timiş a Partidului Progresist ;

— Organizaţia Judeţeană Timiş a Partidului Naţional Ţărănesc Creştin şi Democrat ;

— Organizaţia Judeţeană Arad a Partidului Naţional Ţărănesc Creştin şi Democrat ;

— Filiala Judeţeană a Partidului Independent Maghiar din România ;

— Asociaţia PRO BASARABIA şi BUCOVINA ;

— Redacţia săptăminalului particular CONTACT ;

— Un colectiv de 142 lucrători de la IELIP (Proiectare + Centrală) ;

— Colectivul geotehnic al ICPGA — Bucureşti, Filiala Timişoara ;

— Un grup de 24 profesori timişoreni ;

— Numeroşi cetăţeni care, individual, şi-au făcut cunoscută solidaritatea ;

Cei ce doresc, îşi pot comunica adreşarea în scris pe adresa : Societatea TIMIŞOARA, Piaţa V. Roaită, nr. 3.

13 MARTIE 1990

DIALOG

Luni, 19 martie 1990, o delegaţie de timişoreni compusă din George Şerban, asistent universitar, Daniel Vighi, scriitor, Vasile Popovici, scriitor, şi Doru Mihai, inginer a avut o convorbire cu dl. Ion Iliescu pe marginea documentului Proclamaţia de la Timişoara.

În seara aceluiaşi zile, delegaţia de timişoreni a purtat discuţii cu membrii Grupului pentru Dialog Social despre semnificaţia Proclamaţiei în contextul actual.

GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

consideră că Proclamaţia de la Timişoara constituie un document de referinţă în actuala desfăşurare a vieţii noastre politice. Fiecare rînd al acestei Proclamaţii se cuvine studiat şi dezbătut în cadrul unui larg dialog responsabil.

informare şi calomnie pe cel de la Amfiteatru şi Cuvîntul că fac „presă de dreapta şi antisemită” ; mai mult, au făcut presiuni, la Editura Presa Liberă pentru desfacerea contractului de muncă tuturor membrilor „dizidenţi” ai redacţiei, în număr de 12.

● pe vremea cînd făceam şi eu parte din redacţia Amfiteatru eram acuzaţi, colegii mei şi cu mine, ba că sîntem „de dreapta”, ba „evrei”, ba „francmasoni”, ba „filosemiti”, pentru că publicam în revistele noastre prestigioase personalităţi ale lumii literare, artistice şi culturale (doritorilor le pot oferi oricînd lista) ;

● „cel patru” făceau parte din anturajul lui Nicu Ceauşescu şi se pregăteau să ocupe fotoliul înalte dacă ar fi venit el la conducere ; ei întreprinseseră şi se laudau pentru relaţii „în timp” cu cadre din Direcţia Securităţii Statului ; la cel de-al XIV-lea congres al p.c.r. au făcut parte din

„colectivul” care a lucrat raportul lui Ceauşescu şi „cuvintele” participanţilor ;

● Dinu Marin şi Ani Matel, fostul preşedinte al UASCR-ului, i-au luat lui Ioan Buduca „scrisoarea celor 18” (de solidaritate cu Mircea Dinescu) şi au predat-o securităţii. (Vezi şi articolul lui Stelian Tănase din România literară nr. 4) ;

● pe 21 decembrie 1989 „cel patru” au interzis redactorilor să moargă la manifestare la „Inter”, iar a doua zi, pe 22 decembrie, se strînseseră la redacţie să scrie adeziuni ale studenţilor faţă de cuvîntarea lui Ceauşescu împotriva Timişoarei ; cînd au auzit că dictatorul a fugit au schimbat rapid numele revistei Viaţa studenţească în Studentimea Democrată şi au scris altfel de adeziuni ; faţă de revoluţie ;

● cînd pe 26 decembrie 1989 s-a propus să se facă în redacţie alegeri libere, democratice şi prin vot secret, „cel patru” au simulat că redacţia este atacată de „terorişti” ;

● enumerarea ar putea continua.

DAN PAVEL

Trei luni, la trecut şi viitor

În cadrul campaniei electorale care tocmai a început, raportarea candidaţilor în alegeri la acest document poate constitui un punct de reper în dialogul angajat pentru definirea orientării candidatului.

Subscriind la ideea de bază a Proclamaţiei, şi anume că Revoluţia continuă, Revoluţia nu s-a terminat, GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL îşi propune să revină asupra acestui document.

Război în presă

(rezumat)

● prin decizia democratică a majorităţii redacţionale de a se debarasa de foştii şefi comunisti, puşi în funcţii de acţiune de propagandă a fostului C.C. al P.C.R. şi de Nicu Ceauşescu, într-una din cele mai cunoscute redacţii din ţară s-a produs următoarea separare : pe de o parte „cel patru” foşti membri ai nomenclaturii (Dinu Marin, Otilian Neagoe, Dudu Florian, Lorin Vasilevici) la revista Preuniversitaria, iar pe de altă parte tinerii şi cunoscuţii scriitori şi gazetari Ioan Buduca, Radu G. Tepeş, Radu Călin Cristea, Ioan Morar, Tudorel Ursin, Cătălin Tîrcea, Aurelian Crăţuţiu etc. la Amfiteatru şi Cuvîntul (fosta Viaţa studenţească).

● nemulţumiri că nu rămăseseră fără subalterni, vechii boşi comunisti şi-au pus în funcţiune rămăşişele de „pile, relaţii, cunoştinţe” (p.c.r.), ajungînd prin intermediarii chiar pînă la un viceprim-ministru, acuzîndu-i prin dez-

Colegiul de redacţie : SILVIU ALUPEI, DAN ARSENI, GEORGE ARUN, LUCIAN BRANEA, DAN OPRESCU, RODICA PALADE — redactori ; DAN PAVEL (şef secţie social-politic) ; AUREL GĂRBOVU, EMANUEL PĂRVU — fotoreporteri ; ANTON BURTEA, CONSTANTIN SERAFIMOVICI, GABRIEL FLOREA — secretariat de redacţie ; MARIANA DINU, RALUCA BARAC, EMIL SZABO, MIHAI GHERMAN — corectură ; VASILE ZĂNEFTU, TUDOR FĂTU, GHEORGHE CRISTIAN — paginatori ; TEODOR SUGAR — secretar general de redacţie ; GABRIELA ADĂMEŞTEANU — redactor şef adjunct ; STELIAN TANASE — redactor şef. Manuscrisele şi fotografiile nepublicate nu se înapoiază.

„22” — Publicaţie săptăminală editată de Grupul pentru Dialog Social — Bucureşti, Calea Victoriei 120, tel. 410007, 14 15 25. Administraţia : EDITURA PRESA LIBERĂ.

Tiparul : COMBINATUL POLIGRAFIC BUCURESTI — Comanda nr. 17 097 — Piaţa Presa Liberă.

POVESTIRI DIN SATELE DE ALTĂDATĂ

PAUL H. STAHL

Cel ce colindau odinioară satele românești în căutarea trecutului sau din dorința de a înțelege viața lor socială, au notat numeroase fapte de interes. Notele lor sunt însă fragmentare, intruch sciere a obșnuită nu poate urma vorbirea, care e mai iute. Se rotin astfel, idei pe sărite, alegind, deci eliminând. Înregistrările pe benzi magnetice sunt de dată recentă; doar folcloriștii muzicali au avut posibilitatea să înscrie încă de acum o jumătate de veac pe rulourile cerate ale fonografoanelor culegerile lor, singurele în măsură să asigure fidelitatea integrală a informațiilor.

Cu atât mai prețioase apar în acest context stenogramele lui Henri H. Stahl, datînd din anii douăzeci și treizeci, cînd cercetările școlii sociologice de la București se aflau în plină dezvoltare. Ele surprind imagini din trecut, distanța de o jumătate de secol reprezentînd o lungă perioadă, dacă ținem seama de șutle și neastăpătele schimbări survenite între timp. O stenogramă redă întocmai aproape totul, cuvintele, ideile, desi nu poate reda exact și sunetele. Citite, aceste texte țărănești își pierd o parte din savoarea lor, datorită faptului că ele au sens doar însoțite de gesturile, mimica, dicțiunea vorbitorului. În viza cărora textul transcripș negru pe alb poate rămîne un schelet lipsit de viață. Cu toate acestea, paginile ce urmează păstrează o vioiciune și o prosopetie neapteptată. [...]

Unele sunt adevărate spovedanii de o dezarmantă naivitate, altelei întâmplări leșite din comun sau simple glume. Gîndirea se exprimă cîteodată pe ocolite, este ezitantă. Altelei precizia și concizia lor este surprinzătoare. În numai cîteva fraze se descrie o întâmplare care a zguduit viața povestitorului [...].

Gînditorii orășeni analizează textele literare ce descriu viața țărănească apreciîndu-le caracterul mai mult sau mai puțin autentic. Oamenii de știință ce n-au cunoscut niciodată direct tradițiile țărănești și numai din sursele altora, exprimă îndoieli asupra caracterului autentic sau ba al cîrării fapt, sau asupra însăși existenței lui; o simplă vizită la teren le-ar fi oferit un răspuns clar. Paginile ce urmează sunt tot atât de autentice ca cele mai autentice documente. Fapte mărunte, ce tin de viața unuia sau altuia, fapte ce per neînsemnate, formează laolaltă acel nesfîrșit curent de fapte pe care îl numim istorie. Textele... pun în lumină rădăcina și rezistența împotriva condițiilor vitreze de viață, condiții provocate adesea de lecție utopice impuse de orășeni. Se desorinde din aceste simple povestiri țărănești înțelepciunea și cumintenia resemnată în fata destinului, preocuparea de a se comporta cum trebuie de-a lungul vieții. [...]

Multe din tradiții supraviețuiesc, dar ele nu sunt culese în suficientă măsură; parcurgînd publicații recente vîd că se dis-

culă mai ales tulergeri din trecut. Uneori comentariile discută comentariile altcuiva, făcute pe faptele adunate de un al treilea [...].

Civilizația țărănească e rezultatul unui îndelungat proces colectiv; a presupune că poate fi suplinită sau continuată prin gîndirea unor persoane străine vieții țărănești sau că o persoană izolată poate înlocui gîndirea colectivă a satului, sunt simple utopii. Arhitectul diplomat ce stă la biroul lui și face planuri de case pentru țărani, nu face artă țărănească, nici populară. Civilizația țărănească e un rezultat al vieții de țaran, al aceluia țaran ce trăiește în casa lui, în curtea lui, în contact intim cu natura, care prin însăși ocu-

pația lui este obligat să privească cerul și care stie cit de mult depînde totul de întâmplare, de soartă. A aceluia țaran legat de pămîntul lui, pe care îl lucrează asemenea strămoșilor lui, în care sunt îngropati acești strămoși și pe care îl va lăsa urmașilor lui.

Civilizația țărănească nu poate fi înlocuită prin directive; maestrul de dans venit de la „centru” să invete pe țaran cum să danseze nu face artă populară, ci totuși altceva, ce poate fi interesant, dar nu are nimic de-a face cu tradiția țărănească, exceptînd unele elemente de exterior ce imită formal trecutul. Grupul de dans ce evoluează pe o scenă sub lumina reflectoarelor nu are nimic de-a face nici cu funcția nici cu condițiile dansului în societatea țărănească.

Dispariția civilizației țărănești doerurge direct și nominalocit din dispariția însăși a vieții țărănești, viață care de altfel e-a stins în formele ei tradiționale într-o mare parte a Europei. România are norocul să adăpostească o civilizație țărănească încă vie, care, alături de Români, include pe Maghiari, pe Sași, ca și diferite minorități slave. Aceste tradiții sunt tot atât de prețioase pentru fiecare, cit este și limba pe care o vorbește. Pierderea civilizației țărănești nu este mai puțin gravă ca pierderea limbii naționale.

Asemenea celor mai prețioase documente științifice, tradițiile țărănești caracterizează poporul român și justifică locul lui în istorie și în țara lui.

(Paris, 1989)

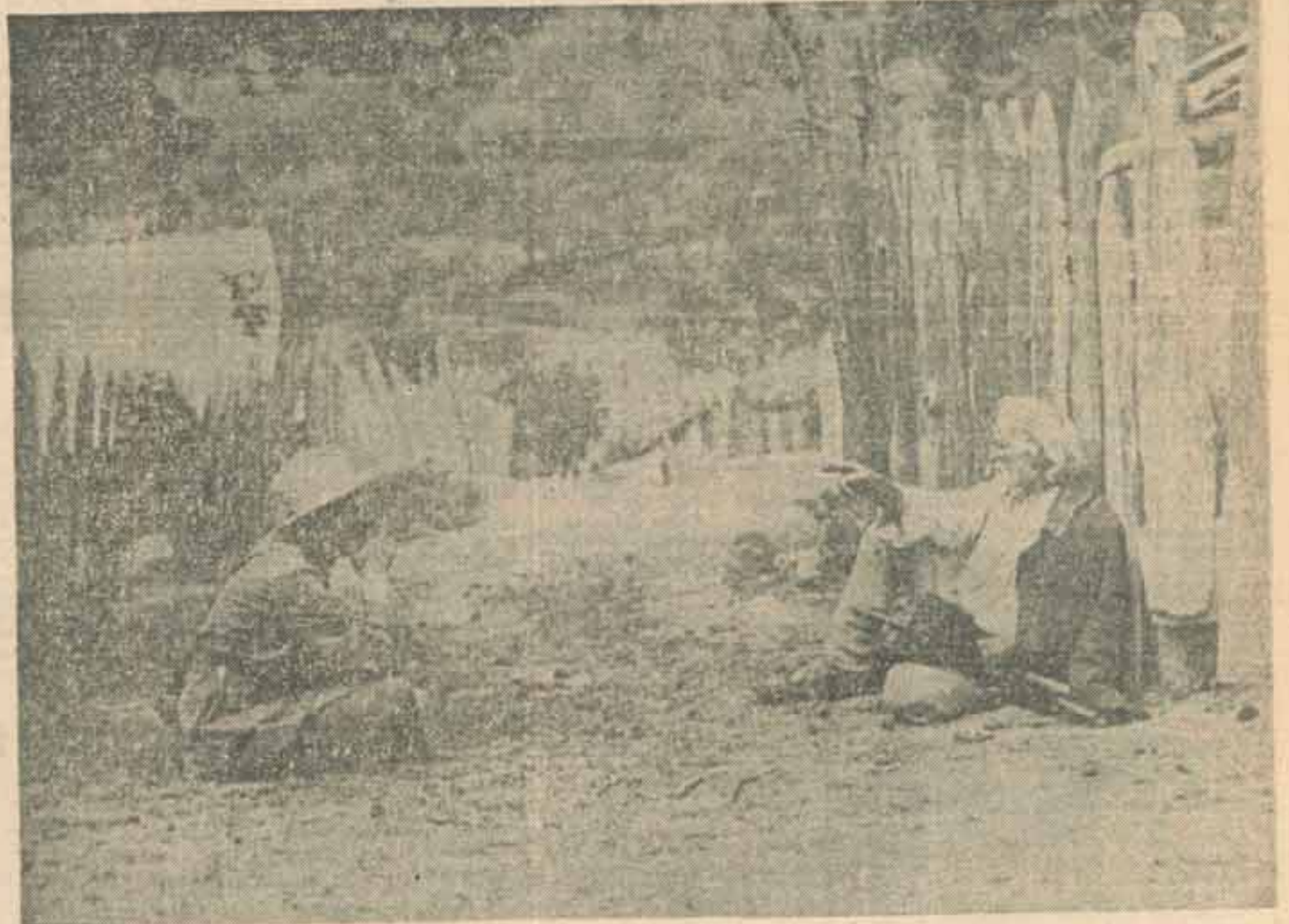
Lămurire

La începutul lui 1989, Paul H. Stahl, istoric și antropolog cultural de renume, ce activează la Laboratorul de Antropologie Socială de la Paris, publică în editura proprie al cincilea volum al seriei Societății europene. Acest volum, ca și o expoziție de fotografii, urmărează să sensibilizeze, și cu armele specialitatului, opinia publică franceză și europeană, împotriva acțiunii de distrugere a satelor românești. Și ce alt nume, și ce alte date, ar fi fost mai profesionale, și de crezut, și de admirat, decît cele ale unuia din întemeietorii Școlii sociologice de la București. Lucrările lui H. H. Stahl nu mai erau nici reeditate (cele mai vechi), nici publicate (cele în manuscris) de mai bine de un deceniu, iar autorul lor era atecat în schimb de protoero-nici „patrioți” prin cartelul „Săptămîna-Luceafărului”. Fiul său a luat ste-

nogramele unor consoabiri cu țărani, din satele de acum 60 de ani. Au rezultat texte necontrafăcute și autentice despre sateanul așa-cum-e-el, fără metafore și podoabe cu scilpici. Și, surprinzător, minunate bijuterii de artă a povestirii, ce pot fi considerate și proză scurtă și probe de mentalitate. O carte vie, în care țărani, pe care îi vedem în ilustrațiile ce însoțesc fiecare fragment, ne vorbesc și direct pe limba lor și cu mare rafinament. Un volum care ar merita să treacă de la nivelul multiplicării xerox-universitare la o circulație românească editată.

Red.

*) Henri H. Stahl: „Povestiri din satele de altădată”. Cu fotografii de Paul H. Stahl. Colection „Sociétés européennes” 5. Paris, 1989.

H.H. Stahl de vorbă cu Ștefan Temătoru, de 80 de ani, la Nerej, în 1938

DESPRE STRICAREA LUMII

Vasile Cojocaru, bătrîn de 62 de ani și cu soția lui, odihnîndu-se pe Dealul Ichelului din satul Cornova (Orhei), după muncă, stau de vorbă. Alături de ei stau și eu, în timp ce tot aerul vibrează de zgomotul „chiriacilor” care au început să cinte odată cu lăsarea soării.

- Ei: Înainte, gîndesc că mai bine era! proști erau, fără carte erau, dar trăiau mai bine. De ce zic eu să era mai bine? Iată de ce...

- Ea: Că se duceau și femeile la cîrcimă!

- Ei: Uitați-vă: cî oamenii lucrau, o dată, pîinea! Va să zică porumbul aista, îl prășeau numai o dată. Mergeai cu sapa o dată și gata era: nu puteai daveți de rod! Acum prășești și de patru ori, că nu-i. Dumnezeu da, atunci. Va să zică era lumea mai bună. Omu' prost, dacă nu știe ce este, el, atunci, Dumnezeu atunci da!

Erau multe fructuri. Erau fragi, căpșuni, ciuperca... Toate. Dumnezeu le făcea, după pămînt. Unde mai vezi amu? Nici fragi, nici căpșuni, nici ciuperca...

- Ea: Ei, că acum spui povești!

- Ei: Dar vinul? Se chema că-l sîpam, îl legam și apoi cînd îl puneai într-o garafă, parcă era oglindă. Și cînd îl beai, parcă era spirt. Îl făceau o sîpătură, ceva, la rădăcină, și o legal. Dacă veai, o prășeai. Nu ca amu, s'o strochești!

Erau burulana ca pomul. Și poamă, că nu le putea căra bunicul! Amu, în vie, e ca în casă: stropit, curătat... dar muncești degeaba!

De ce? De ce suntem răi, noi, înaintea lui Dumnezeu, iată de ce. Amu unii suduie pe Dumnezeu și dacă suduie, este rău. Ce oi să suduie de Dumnezeu sau de Cruce? Ai auzit vreun jidan să suduie lumea lui?

- Ea: Dar Simbăta lui, se duce el undeva?

- Ei: Trăiesc mai bine, cu bună seamă. Păzesc legea lor. Dar ai noștri, nu! Înainte vreme nu era așa. Înainte vreme, iată cum era. Eu nu am mulți ani și nici nu am apucat. Da' spun bătrîni.

Înainte, ara plugul pe deal. Cînd trăgea clopotul, acolo rămînea plugul. Îl lepăda și nu mai ara, iar semăna. Ședea. Dar amu unde este? Sărbătoretea se apucă și se duce la lucru.

Și unii tin pe nou, alții pe vechi! Ce vechi, ce nou? Cînd ai auzit că trage clopotul, că are să slujeasca praotul, stai! Nu trebuie de lucrat. Trebuie să serbezi, să ficosiești, să te odihnești!

Ei, cită lume-i amu, puțină-i lume bună. Amu cu toții suntem răi înaintea lui Dumnezeu. Amu nu suntem buni!

(Urmează o poveste bogomilică despre crearea lumii, odihna lui Dumnezeu și lucrarea dracului; fișă pierdută.)

Vasile Cojocaru se aprinde pe tema dracului. Se uită la țigările pe care le fumează și spune:

- Ei, cum le-a dăcut el de indelicate, de bune! Da' sufletul lui îmdușe grierii în cap, îl înnegrește. Eu, numai o groapă am fîcut pentru morți? Și eu știu că hîrca celui care n'a băut tutun, de fel, apăi înăuntru el este albă cum e hîrtia! Dar care o băut tutun, apăi așa șăd virite sminturile în scăfiria capului!

Dacă fumul, apăi, se duce pe nas! Și unde trece el? trece în grier. Aici se duce. El nu este al nostru. Nu se poate de băut. Că vacul omului, ar mai fi trăit poate, cit are să trăiască. Dar el, tutunul, în jumătate și-l aduce!